

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo

Kotnikova 5

1000 Ljubljana

Zadeva: Prenos Direktive (EU) 2019/790 s področja avtorskega prava v slovenski pravni red: predlagana novela Zakona o avtorski in sorodnih pravicah in Zakona o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic.

Komentar Društva slovenskih pisateljev in Društva slovenskih založnikov

Ljubljana, 9.2.2022

Spoštovani!

Društvo slovenskih pisateljev in Društvo slovenskih založnikov predstavljamo pomemben del imetnikov avtorske pravice, SAZOR GIZ k.o. pa ključno kolektivno organizacijo, ko gre za kolektivno upravljanje pravice reprodukcije omenjenih in drugih upravičenih imetnikov.

Dne 1.2.2022 je Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (resorno ministrstvo) objavilo dopolnjen predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (drugi osnutek ZASP) in Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic (drugi osnutek ZKUASP), s katerima želi v slovenski pravni red prenesti Direktivo (EU) 2019/790.

Avtorje del s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodov ter založnike zadeva predvsem 5. člen Direktive (EU) 2019/790. Ta določa izjemo za uporabo del v dejavnostih digitalnega in čezmejnega poučevanja, kar pomeni izobraževalno izjemo za digitalno uporabo avtorskih del v šolah oz. tako imenovano ilustracijo pri pouku na daljavo, ki pomembno posega v pravice na književnih, znanstvenih in publicističnih delih.

S tem dopisom podajamo pripombe na drugi osnutek ZASP in ZKUASP ter izražamo naše razočaranje nad pristopom, ki ga je za prenos 5. člena Direktive (EU) 2019/790 izbral pripravljalec predloga zakona.

Izpostavljamo, da je za avtorje in založnike bistvenega pomena, da se ob prenosu 5. člena direktive za uporabo del v okviru izjeme za digitalno in čezmejno poučevanje določi plačilo nadomestila imetnikom pravic (ti. zakonita licenca) ter da se iz izjeme izključijo učbeniki in delovni zvezki in vadnice. Le na tak način prenos te izjeme ne bo prekomerno oškodoval slovenskih avtorjev in založb, kar jim bo omogočalo preživetje in nadaljnje ustvarjanje.

Iz drugega osnutka ZASP, konkretno iz njegovega 3. člena, izhaja, da je pripravljalec predloga zakona spremenil svoje stališče glede načina prenosa 5. člena direktive, saj je rešitev iz prvega osnutka ZASP iz maja 2021, ki je predvideval prenos te določbe v obliki zakonite licence, nadomestil z rešitvijo, ki predvideva prosto uporabo del brez obveznosti plačila kakršnegakoli nadomestila avtorjem in založnikom, ki jih bo dotična izjema prizadela. Dodatno k temu pa od izjeme ni izključil učbenikov, delovnih zvezkov in vadnic.

Opozarjamo, da bi sprejem drugega osnutka ZASP v obliki, kot je bila objavljena dne 1.2.2022, povzročil veliko in nesorazmerno škodo slovenskim avtorjem in založnikom. Predlog ne upošteva položaja slovenskih avtorjev in založnikov, ki ni primerljiv s položajem avtorjev in založnikov na drugih velikih trgih v državah članicah EU. Slovenski avtorji in založniki smo zaradi majhnosti trga omejeni z izredno majhnim povpraševanjem, obenem pa je potreba trga po kakovostnih delih, vključno na področju izobraževanja, primerljiva s potrebami v večjih državah članicah EU. Ker slovenski trg omejujejo jezikovne značilnosti in na področju izobraževanja tudi nacionalni učni programi in načrti, lahko gradivo dejansko ustvarjamo v pretežnem delu le slovenski avtorji. Zaradi majhnega povpraševanja, ki je neizogibna posledica majhnosti trga, je za avtorje in založnike bistvenega pomena vsakršno plačilo za uporabo naših pravic. Z odvzemom pravice do nadomestila

pri izjemi za digitalno in čezmejno poučevanje bomo avtorji in založbe prikrajšani za pravično nadomestilo. Obenem je potrebno upoštevati, da niti največje države članice EU (npr. Nemčija, Francija) te izjeme niso določile kot proste uporabe, temveč so 5. člen direktive prenesle v obliki zakonite licence, kar pomeni omejitev izključnosti pravice ob plačilu primerne nadomestila. Še toliko bolj pa bi morala Republika Slovenija izjemo za digitalno in čezmejno poučevanje urediti na način, ki bi avtorjem in založnikom povrnil škodo zaradi uporabe njihovih del v okviru nove izjeme.

Določitev proste uporabe v primeru izjeme za digitalno in čezmejno poučevanje je po našem prepričanju v nasprotju s tristopenjskim testom, kot ga opredeljujejo Bernska konvencija (9. in 10. člen), Direktiva o informacijski družbi iz l. 2001 (peti odstavek 5. člena) in 46. člen ZASP. Razumljivo je, da se tovrstna izjema določi glede gradiv, glede katerih bi imele izobraževalne ustanove težave s pridobivanjem licenc oz. dovoljenj avtorjev ali drugih imetnikov pravic. Ta razlog pri utemeljevanju izjeme uporablja tudi pripravljalec predloga zakona¹. A pri tem ne upošteva, da se prej navedeni cilj lahko doseže brez tako drastičnega poseganja v položaj in pravice avtorjev in založnikov, kot ga predvideva drugi osnutek ZASP. Plačilo primerne nadomestila in izključitev učbenikov, delovnih zvezkov in vadnic iz izjeme, za katere je na trgu lahko dostopna ustrezna licenca, v ničemer ne otežuje ali zmanjšuje možnosti uporabe del v izobraževalnem procesu, po drugi strani pa avtorjem in založnikom zagotavlja prihodke, ki jim omogočajo nadaljnje ustvarjanje kvalitetnih gradiv. Le takšna rešitev bi bila skladna z Ustavo RS, ki v 60. členu zagotavlja varstvo avtorske in drugih pravic, prav tako pa bi bila v skladu z že omenjenim tristopenjskim testom. Določitev izjeme za digitalno in čezmejno poučevanje brez plačila pravičnega nadomestila in brez izločitve učbenikov, delovnih zvezkov in vadnic (tj. gradivo, ki je namenjeno izobraževalnemu trgu) pa nerazumno posega v legitimne interese avtorjev in založnikov, pri čemer v besedilu predloga drugega osnutka ZASP ni najti nobenih razumnih razlogov za izključitev plačila primerne nadomestila in izključitev učbenikov in delovnih zvezkov in vadnic od izjeme.

Zato predlagamo, da se 3. člen drugega osnutka ZASP spremeni tako, da se v predlog zakona ponovno uvrsti besedilo, ki ga je vseboval prvi osnutek ZASP iz maja 2021, in sicer, da se 3. člen drugega osnutka ZASP glasi:

»Predlagani 47.b člen novele ZASP se spremeni tako, da se v celoti glasi:

(1) Brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice, vendar ob plačilu primerne nadomestila je za namen ponazoritve pri pouku na daljavo ali čezmejnem pouku dopustno:

- 1. reproduciranje v elektronski obliki in priobčitev javnosti objavljenih del;*
- 2. predelava baze podatkov in v elektronski obliki reproduciranje, distribuiranje ter priobčitev javnosti predelane baze podatkov.*

(2) Uporaba iz prejšnjega odstavka je dovoljena, če to ni namenjeno doseganju posredne ali neposredne gospodarske koristi in če se izvaja pod odgovornostjo izobraževalne ustanove v njenih ali drugih prostorih ali prek varnega elektronskega okolja, ki je dostopno, zlasti prek avtentičnih postopkov, le učencem, dijakom ali študentom, vpisanim v ta program, ter učiteljem in drugim osebam, ki izvajajo pouk.

(3) Kadar se uporaba iz prvega odstavka tega člena izvaja prek varnega elektronskega okolja, se šteje, da poteka izključno v državi članici Evropske unije, v kateri ima izobraževalna ustanova sedež.

(4) Uporaba iz prvega odstavka tega člena ni dovoljena za učbenike, delovne zvezke, vadnice in druga učna gradiva, ki so namenjeni predvsem za uporabo pri pouku, in za grafične izdaje glasbenih del, če so ustrezne licence za ta način uporabe enostavno na voljo na trgu in lahko dostopne ter vidne izobraževalnim ustanovam. Ponudnik take licence objavi pogoje uporabe na dobro vidnem mestu na svoji spletni strani in o njih obvesti reprezentativno združenje izobraževalnih ustanov, če tega ni, pa ministrstvo, pristojno za šolstvo.

---

¹ Str. 47 predloga drugega osnutka ZASP.

(5) V primerih iz prvega odstavka tega člena je treba navesti vir in avtorstvo dela, če je navedeno na uporabljenem delu.

(6) Pogodbena določila, ki so v nasprotju s tem členom, so nična. «.

Predlagana rešitev, ki je bila že vključena v prvotni predlog ZASP iz maja 2021, upošteva tako interese slovenskih avtorjev in založnikov kot tudi interese izobraževalnih ustanov, obenem pa je v skladu z Direktivo 2019/790 in Ustavo RS. Četrti odstavek 5. člena direktive namreč določa, da »države članice lahko določijo pravično nadomestilo za imetnike pravic za uporabo njihovih del ali drugih predmetov varstva v skladu z odstavkom 1«. Zgolj določitev obveznosti plačila pravičnega nadomestila avtorjem in založnikom zagotavlja ustrezno nadomestilo za škodo, ki nam nastaja zaradi proste rabe avtorsko varovanih del v digitalni obliki pri pouku na daljavo. S tem je imetnikom, ki se združujemo v DSP in DSZ, omogočeno pošteno nadomestilo za uporabo naših del, obenem pa je z uveljavitvijo izjeme za ilustracijo pri pouku omogočen prost dostop do znanja, kar je oboje interes, ki ga zasledujemo avtorji in založniki.

Nadalje drugi odstavek 5. člena direktive dopušča, da lahko države članice določijo, da »se izjema ali omejitev, sprejeta na podlagi odstavka 1, ne uporablja ali se ne uporablja v zvezi s posebnimi načini uporabe ali vrstami del ali drugih predmetov varstva, kot so gradivo, ki je namenjeno predvsem izobraževalnemu trgu, in notni zapisi, kolikor so ustrezne licence, ki dovoljujejo dejanja iz odstavka 1 tega člena in ustrezajo potrebam in posebnostim izobraževalnih ustanov, na enostaven način na voljo na trgu«. S tem direktiva dopušča možnost, da države od izjeme digitalne uporabe za namene pouka na daljavo izključijo učbenike, delovne zvezke ter druga izključno pouku namenjena gradiva. Takšna omejitev izobraževalne izjeme je ključnega pomena, saj bi se sicer lahko dogajalo, da bi prosta uporaba učenih gradiv načela nadomeščati učbenike ter delovne zvezke, kar bi močno vplivalo na njihovo prodajo in posledično na položaj slovenskih avtorjev in založnikov. Namen izjeme namreč ni nadomeščanje varovanih del, ki so v prodaji, pod pogojem, da so za ta dela na voljo licence, do katerih lahko šole dostopajo.

Avtorji in založniki, ki se združujemo v DSP in DSZ, pozivamo MGRT in Urad RS za intelektualno lastnino, da pri pripravi predloga zakona, ki bo v slovenski pravni red prenesel 5. člen Direktive (EU) 2019/790, upoštevata položaj in interese slovenskih avtorjev in založnikov in 5. člen direktive preneseta na način, kot ga predlagamo v tem dopisu. Le na tak način bodo avtorji in založniki v nujnem obsegu zaščiteni pred škodo, ki jim nastaja ob prosti uporabi njihovih avtorskih del ob ponazoritvi pri pouku na daljavo. Predlagani člen naj upošteva, da gre za normalno uporabo del v posebnih primerih, ki z uvedbo nadomestila in izključitvijo učbenikov in delovnih zvezkov iz izjeme poskrbi za primerno plačilo avtorjem in založbam, s čimer jih prekomerno ne oškoduje, kar jim omogoča preživetje in nadaljnje ustvarjanje. S tem so smiselno upoštevana določila 9. člena Bernske konvencije, ki določa možnost izjem od izključne pravice, ki jo imajo avtorji pri dovoljevanju reprodukcije svojih del, ter 60. člen Ustave RS.

V primeru, da Republika Slovenija nadomestila ne bi prenesla v svoj pravni red, bi bili avtorji in založniki prekomerno prikrajšani za svoje delo in bi jim s tem nastala nepopravljiva škoda, ki bi marsikaterega od njih lahko spravila ob delo in mu onemogočila nadaljnje ustvarjanje, šole pa v prihodnosti osiromašila za številne ustvarjalne dosežke, ki bi s svojimi dognanji pripomogli k razvoju novih ustvarjalnih talentov. Z uvedbo takšne izjeme smo ogroženi zgolj in samo avtorji in založniki, ki za svoje delo pričakujemo pošteno nadomestilo, s čimer izobraževalnim ustanovam omogočamo dostop do široke zakladnice znanja, ki ga najdejo v varovanih avtorskih delih.

Dodatno z zgornjemu tudi predlagamo, da se pravica do nadomestila upravlja kolektivno, bodisi v obliki obveznega kolektivnega upravljanja po vzoru fotokopiranja preko obsega iz 50. člena ZASP, ki ga uspešno uveljavlja kolektivna organizacija SAZOR GIZ k.o., ali pa v obliki kolektivnega upravljanja z razširjenim učinkom, ki ga v 12. členu opredeljuje Direktiva 2019/790. Pobiranje nadomestila za številne male avtorje in založnike je namreč toliko oteženo, težavno in nepraktično, da je uveljavljanje te pravice na individualni način malo verjetno zaradi narave uporabe del, tj. množične uporabe s strani številnih izobraževalnih ustanov, in velikega števila upravičencev do nadomestila. V interesu imetnikov pravic je, da bi se pravica do nadomestila upravljala kolektivno,

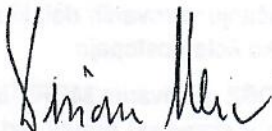
saj je le na tak način mogoče zagotoviti učinkovito pobiranje nadomestil. Poleg tega bi individualno iskanje imetnikov pravic s strani izobraževalnih ustanov pomenilo znatno dodatno obremenitev izobraževalnih ustanov, kolektivno upravljanje pa to obremenitev odpravlja. Zato predlagamo, da se upravljanje pravice do nadomestila iz naslova izjeme za uporabo del pri digitalnem in čezmejnem poučevanju doda v 9. člen ZKUASP, ki ureja obvezno kolektivno upravljanje pravic, oziroma da se v primeru razširjenega kolektivnega upravljanja doda v novi 10.a člen drugega osnutka ZASP.

Da bi se zagotovil nemoten prehod na nov način upravljanja te pravice predlagamo, da se določi prehodno obdobje treh let, v katerem se nadomestilo ne bi plačevalo. V tem prehodnem obdobju je po našem prepričanju mogoče zagotoviti ustrezna finančna sredstva na strani uporabnikov te izjeme (izobraževalnim ustanovam) oziroma njihovim financerjem (ministrstvu, pristojnemu za izobraževanje). Triletno prehodno obdobje je primerno tudi za vzpostavitev sistema upravljanja pravice do nadomestila z zbiranjem informacij in podelitvijo ustreznega dovoljenja kolektivni organizaciji.

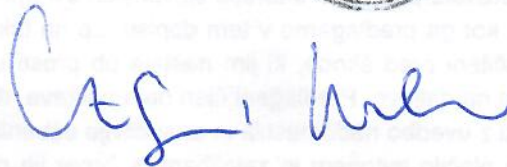
Ne nazadnje bi radi še spomnili, da se digitalna raba avtorsko varovanih del, ki jih zajema nova izobraževalna izjema, v okviru poučevanja na daljavo že zdaj pospešeno dogaja na vseh izobraževalnih stopnjah, vključno z univerzitetno, in sicer brez ureditve avtorske pravice ali pridobitve dovoljenja, s čimer že nastaja pomembna škoda našim avtorjem in založnikom. V tem smislu direktiva prinaša ureditev stanja, ki je trenutno nedopustno in imetnikom ne nudi nikakršnega nadomestila za škodo, ki jim jo povzroča digitalna raba v celotnem izobraževalnem sistemu. Zato je pomembno, da se izjema za digitalno in čezmejno poučevanje uredi na način, ki ne bo nesorazmerno posegala v legitime interese avtorjev in založnikov.

S spoštovanjem!

Društvo slovenskih pisateljev
Dušan Merc, predsednik

Društvo slovenskih založnikov
Valentina Smej Novak, predsednica

SAZOR GIZ k.o.

Luka Novak, član poslovodstva
Rudi Zaman, član poslovodstva

